

DOI 10.15589/jnn20180301
УДК 658.15:005.934
П18

DETERMINATION OF THE ESSENCE OF THE ORGANIZATION OF ECONOMIC SECURITY

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИРОДИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОРГАНІЗАЦІЙ

Volodymyr N. Parsyak
vlodymyr.parsyak@nuos.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4756-8977

Olena U. Zhukova
e.zhukova@mdem.ua
ORCID: 0000-0003-2589-5958

Egor V. Parsyak
egor.parsyak@gmail.com
ORCID: —

В. Н. Парсяк¹,
проф., д-р екон. наук

О. Ю. Жукова¹,
канд. екон. наук

Є. В. Парсяк²,
магістр з економіки

¹*Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv*

²*Internationaler Bund, e.V., Stuttgart (Germany)*

¹*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв*
²*Міжнародна федерація Штутгарт (зареєстрована асоціація), Штутгарт (Німеччина)*

Abstract. Under present conditions, when for a number of reasons connected with the consequences of human activity the world around us becomes more and more aggressive, the development and implementation of security policy of organizations is much more important than ever before. It concerns government agencies, enterprises and non-profit institutions that provide, in particular, educational services. The purpose of this article is to clear up the essence of the category «economic security» otherwise it's impossible to start solving the problems that accompany the development of the appropriate concept and systems of protection for an organization. The methodological basis of the research consists of a non-formalized content-analysis and systematic general conclusion of the information that has been obtained from available sources of information through its mediation. It has been revealed that economic security has got a multi-level structure. It accordingly reflects on the specific manifestations of its content on every level. In that way, the security measures that are offered by the management are able to achieve the desired goal only if the identified features are fully taken into account. A new conceptual contribution in this article is the proven interdependence between the security of an organization and the satisfaction of the needs of a person who is interested in its growth and development. We mean founders, employees and consumers of goods that are produced. It is obligatory that all of them should observe the principles of social responsibility simultaneously. Another innovation in this work is a proposal to monitor security, being on the positions of the systematic approach through the linking to the «entrance» and «exit» of the organization and to the transformation of the «entrance» to «exit».

Keywords: organization; security; economic security; levels of economic security; systems approach; needs.

Анотація. В умовах, коли з низки причин, пов'язаних з наслідками діяльності людини, оточуючий її світ стає дедалі агресивнішим, як ніколи раніше набувають актуальності розробка та реалізація політики безпеки організацій. Це стосується і державних установ, і підприємств, і неприбуткових закладів, які надають, зокрема, освітні послуги. Мета статті полягає у з'ясуванні сутності категорії «економічна безпека», без чого неможливо розпочати рух до вирішення проблем, що супроводжують розробку відповідної концепції та систем захисту організації. Методичну основу дослідження складають неформалізований контент-аналіз та системне узагальнення відомостей, отриманих за його посередництвом з доступних джерел інформації. Виявлено, що економічна безпека має багаторівневу структуру. Це відповідним чином відбивається на специфічних проявах її змісту на кожному з «рівней». Відтак, заходи щодо безпекотворення, які пропонує менеджмент, здатні досягти бажаної мети лише за умов якомога повного врахування виявлених особливостей. Новим концептуальним внеском є доведена взаємозалежність між захищеністю організації та задоволенням потреб суб'єктів, зацікавлених у її зростанні й розвитку. Йдеться про засновників, найманих працівників, споживачів товарів, що продукуються. Обов'язковим є одночасне дотримання кожним з них та всіма разом принципів соціальної відповідальності. Новацією є також пропозиція спостерігати за безпекою, перебуваючи на позиціях системного підходу через прив'язку її до «входу», «виходу» організації та процесу трансформації «входу» у «вихід».

Ключові слова: організація; безпека; економічна безпека; рівні економічної безпеки; системний підхід; потреби.

Анотація. В условиях, когда по ряду причин, связанных с последствиями деятельности человека, окружающий его мир становится все более агрессивным, как никогда ранее приобретает актуальность разработка и реализация политики безопасности организаций. Это касается и государственных учреждений, и предприятий, и неприбыльных заведений, оказывающих, в частности, образовательные услуги. Цель статьи состоит в выяснении сущности категории «экономическая безопасность», без чего невозможно начать движение к решению проблем, сопровождающих разработку соответствующей концепции и систем защиты организации. Методическую основу исследования составляют неформализованный контент-анализ и системное обобщение сведений, полученных при его посредничестве из доступных источников информации. Выявлено, что экономическая безопасность имеет многоуровневую структуру. Это соответствующим образом отражается на специфических проявлениях ее содержания на каждом из «уровней». Вот почему меры по безопасности, которые предлагает менеджмент, способны достичь желаемой цели лишь при условии как можно полного учета выявленных особенностей. Новым концептуальным вкладом является доказанная взаимозависимость между защищенностью организации и удовлетворением потребностей субъектов, заинтересованных в ее росте и развитии. Речь идет об учредителях, наемных работниках, потребителях производимых товаров. Обязательным является одновременное соблюдение каждым из них и всеми вместе принципов социальной ответственности. Новшеством является также предложение наблюдать за безопасностью, находясь на позициях системного подхода через привязку ее к «входу», «выходу» организации и процессу трансформации «входа» в «выход».

Ключевые слова: организация; безопасность; экономическая безопасность; уровни экономической безопасности; системный подход; потребности.

REFERENCES

- [1] Tamošiūnienė, R. Current research approaches to economic security [Electronic resource] / R. Tamošiūnienė, C. Muntean. – 2015. – Available at : <https://www.researchgate.net>.
- [2] Raczkowski, K. The Economic Security of Business Transactions Management in business [Text] / K. Raczkowski, F. Schneider. – Chartridge Books Oxford, 2013. – 448 p.
- [3] Land, M. Security management: a critical thinking approach [Text] / M. Land, T. Ricks, B. Ricks. – Boca Raton, FL : CRC Press, 2014. –178 p.
- [4] Sosnovska I.M. (2015) Ponyattya ta znachennya ekonomichnoyi bezpeky vyrobnycho-gospodarskoyi diyalnosti pidpryyemstv. Efektyvna ekonomika, 9. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>
- [5] Anisimova, O.M. & Lavrenteva, L.V. (1915) Suchasni tendentsii ekonomichnoi bezpeky pidpryyemstva v Ukraini, Teoretychni ta praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti, Vyp. 1(1), 153-158. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2015_1%281%29__25
- [6] Malashhenko, V. (2011) Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva yak chynnyk efektyvnogo korporatyvnogo upravlinnya. Visnyk Nacionalnoyi akademiyi derzhavnogo upravlinnya pry Prezidentovi Ukrainy, 3, 283-291.
- [7] Dergachova, V.V. & Koleshnya, Y.O. (2018) Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva na zasadaх antykrizovogo upravlinnya. Ekonomika. Menedzhment. Biznes, 3 (25), 27-34. (in Ukrainian)
- [8] Konstytuciya Ukrainy. (1996) Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
- [9] Zakon Ukrainy «Pro osvitu» № 2145-VIII. (2017) Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- [10] Zakon Ukrainy «Pro vyshhu osvitu» № 1556-VII (2014) Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- [11] Zakon Ukrainy «Pro zapobigannya korupciyi» № 1700-VII (2014) Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
- [12] Licenzijni umovy provadzhennya osvitnoyi diyalnosti (2015) Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347-2018-%D0%BF>

- [13] Derzhavni sanitarno-gigiyenichni pravyla ta normy (1999) (DSanPiN 5.2.2.008-98). Retrieved from: <http://www.educationua.net/silovs-852-1.html>.
- [14] Mezhdunarodnaya ekonomycheskaya bezopasnost. Doklad Generalnogo sekretarya OON (1989). Retrieved from: https://digitallibrary.un.org/record/63732/files/A_44_217_E_1989_56-RU.pdf.
- [15] Losman, D. Economic Security. A National Security Folly [Text] / D. Losman // Policy analysis. – 2001. – nr 409. – P. 1–12.
- [16] Yaremko I. I. (2013). Ekonomichna bezpeka yak skladova nacionalnoyi bezpeky derzhavy. Retrieved from: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/22426/1/43-Yaremko-74-75.pdf>.
- [17] Mazur, A.B. (2016). Ekonomichna bezpeka derzhavy: poglyad kriz pryzmu mytnogo kontrolyu. LEX PORTUS, 2, 87-100.
- [18] Gumanitarni naslidky vijny v Ukraini. Rezolyuciya Parlamentskoyi Asambleyi Rady Yevropy № 2198 (2018) doi: <https://uiamp.org.ua/gumanitarnye-posledstviya-voyny-v-ukraine-rezolyuciya-2198-20181-predvaritelnaya-versiya>.
- [19] Roosevelt, F. D. «Economic Bill of Rights» in the 1944 Annual Message to Congress [Electronic resource] / F. D. Roosevelt. – January 11, 1944 ; In Samuel I. Rosenman, ed., The Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt. – New York : Harper and Bros., 1950. – Available at : <https://stuff.mit.edu>.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний світ дедалі більше набуває рис небезпечного і навіть агресивно налаштованого по відношенню до його мешканців. Їх прояви спостерігаються навіть у сферах, які зазвичай вважалися надійно позбавленими загроз. Організаційні системи (або організації) не становлять винятку. На фізичному рівні вони існують у наступних формах: державні установи, політичні партії та громадські організації, фірми, незалежно від розмірів, статутних засад й опанованих видів господарської діяльності, а також заклади освіти. Очевидно, що кожна інтегрує певну чисельність осіб з відповідними компетенціями, потрібними, щоб спільними зусиллями, під орудою призначеного менеджменту досягти спільної з організацією мети. Для того щоб сталося саме так, маємо ретельно піклуватися про її надійну та всеохоплюючу економічну безпеку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

З приводу визначення сутності економічної безпеки організацій (особливо щодо такої їх іпостасі, як підприємства) висловлено безліч думок [наприклад, 1–3]. Але далеко не всі вони виглядають бездоганними. За І.М. Сосновською [4], наприклад, це — «комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства». Дозволимо собі прокоментувати цю пропозицію.

По-перше, характеристикою називають сукупність властивостей, які відрізняють певний об'єкт від інших. Заклад вищої освіти, скажімо, характеризують: кількість студентів, компетентність професорсько-

викладацького складу, номенклатура освітніх послуг, що пропонуються, тощо. Вони (їхній рівень) є індикаторами, за якими роблять висновок про безпеку (і не факт, що про економічну), а не безпека власне.

По-друге, не переконані, що автор доречно піклується виключно про безпеку потенціалу підприємства, оскільки той, за визначенням, — запас, усе те, що може бути використано, проявити себе за певних обставин, прихована здатність чого-небудь. Тож, очевидно, що за межами уваги «з боку керівництва» залишилася безпека сьогодення. Анісімова О.М та Лаврентьєва Л.В. [5, с. 154] пішли ще далі, проголосивши економічну небезпеку одночасно і «категорією», і «показником».

Малащенко В. [6, с. 286] трактує економічну безпеку як «корпоративну систему функціонування підприємства, за умови якої відбувається найбільш ефективне використання корпоративних ресурсів (земля, кадровий потенціал, інтелектуальна власність, інформація, капітал тощо) і водночас знижуються наявні та потенційні загрози, в результаті чого досягається максимально позитивний ефект від роботи підприємства». Із цієї пропозиції випливає, що йдеться про закриту систему, яка обмежена корпоративним рівнем (чого не буває у реальному житті). Більше того, результати її діяльності здатні впливати на загрози (в інтерпретації автора — «знижувати їх»). Це вже, на наш погляд, абсолютно фантастичне припущення. Як, наприклад, найефективніша навчальна та наукова робота академічної установи здатна протидіяти загрозі, скажімо, скорочення народжуваності в країні?

«Економічна безпека є тим стабільним станом функціонування підприємства, до якого воно прагне», — вважають В.В. Дергачова та Я.О. Колешня [7, с. 29]. Ми б погодилися із шановними колегами, якби їх пропозиція містила уточнення: стабільним

станом «зростання та розвитку», оскільки прикладів стабільного зростання ділової активності дуже багато. Але ж ми не цього прагнемо.

ВІДОКРЕМЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Тож, перш ніж братися за розробку концепції та формувати системи гарантування економічної безпеки організації, необхідно визначитися зі змістом феномену, який опинився в центрі нашої уваги. Якщо цього не зробити, є ризик так і не дістатися омріяного.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ — знаходження дефініції, яка б відображала сутність економічної безпеки організації у спосіб, що полегшує розв'язання прикладних задач протидії чинникам, впливи яких містять загрози для неї.

МЕТОДИ, ОБ'ЄКТ І ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виконані розвідки ґрунтуються на застосуванні неформалізованого контент-аналізу та узагальненні відомостей, отриманих за його допомогою з доступних джерел інформації. **Об'єктом** дослідження обрано процеси, які відбуваються в організаційних системах упродовж їх взаємодії із зовнішнім середовищем, де вони перебувають. **Предмет** — методологічні та прикладні аспекти розробки інструментів створення безпечних умов вирішення організаціями своїх статутних задач.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ

Перебуваючи на позиціях системного підходу, спробуємо з'ясувати, якими є складові безпеки та взаємозв'язки, що існують між ними. Із цієї метою звернемося до систематизації, наведеної на схемі (рис. 1). Не виключаємо, що хтось може піддати

сумніву справедливості запропонованого розподілу. Заявляємо відразу, що ми не наполягатимемо на його абсолютній бездоганності — кожна класифікація, як мінімум у нашій справі, несе на собі відбиток суб'єктивного ставлення автора. Тому наведемо конспективні характеристики кожного з поданих тут елементів.

Перш за все, констатуємо, що безпечно почуватися той, хто перебуває у доброзичливому, сприятливому зовнішньому середовищі. Воно, як бачимо, складається з двох компонентів.

1. Макросередовище — усе, на що організація не спроможна вплинути, але, водночас, що має бути враховано менеджментом під час планування та здійснення відповідної операційної діяльності. Розглянемо про що, зокрема, йдеться:

а) державна політика в освітній сфері, яка визначає ступінь лояльності інституціонального оточення — стабільних, прозорих, однозначно зрозумілих правил поведінки всіх сторін, причетних до здійснення організацією визначеної для неї місії. В Україні державні приписи щодо закладів вищої освіти (ЗВО) містять Конституція України — Основний Закон держави [8], Закони України «Про освіту» [9], «Про вищу освіту» [10], а також постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, накази Міністерства освіти і науки України, органів місцевого самоврядування в частині їх спостереження за роботою ЗВО. Ними передбачено, зокрема, визначення мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу.

Негайно скориставшись цією нормою, профільне Міністерство зобов'язало здобувачів наукових звань та ступенів крім іншого опублікувати результати своїх досліджень на сторінках спеціалізованих фахових журналів, зареєстрованих у наукометричних базах

Рис. 1. Структура безпеки організаційної системи

Scopus і Web of Science. Між тим, виявляється, що вартість такого підтвердження статусу (редакційні колеги відреагували на зростаючий попит миттєво) сягає тепер уже однієї тисячі доларів США і більше. І це лише одна з ілюстрацій того, як впливи ззовні здатні відбитися на економічному стані системи, якою управляють;

б) безпека особистості та започаткованого бізнесу. Наприклад, від фізичного й морального тиску, в першому випадку, та від рейдерських атак або навіть захоплень, у другому. Вимушено констатуємо, що у наш час обидві проблеми заважають і громадянам, і підприємствам;

в) пристойний рівень піднесення демократичних інститутів, включаючи структури та механізми громадянського суспільства. Для вищої школи це важливо вже з тієї причини, що законодавством [10, ст. 23] передбачено створення «незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти». Усі вони є недержавними організаціями, отримують акредитацію Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і мають завдання оцінювати освітні програми, результати навчання та ЗВО (їх структурні підрозділи), допомагати їм з організацією системи забезпечення якості вищої освіти;

г) відсутність або принаймні радикальне зменшення корупції. Ця тема є актуальною і для співробітників закладів освіти. Тому хоча б, що їх керівники та заступники (за деяким винятком [11, ст. 45]) мають разом з іншими посадовцями юридичних осіб публічного права подавати електронні декларації про свої доходи та матеріальний стан;

д) рівноправні умови для ведення конкурентної боротьби з позитивними наслідками, перш за все для споживацької аудиторії.

Характеристики інших складових макросередовища наведені у табл. 1.

Цілком очевидно, з нашого погляду, що вони — важливі, оскільки чинять безпосередній вплив на «вхід» організаційної системи. Насправді, якщо чисельність населення падає, у віковій структурі спостерігається дисбаланс на користь літніх людей, прослідковується прагнення молоді виїхати за кордон (на роботу або навчання), особисті доходи домогосподарств скорочуються, а більшість отриманих грошей

витрачається на задоволення першочергових потреб (харчування, одяг), закладам вищої освіти навряд чи можна розраховувати на збільшення чисельності першокурсників.

Це, в свою чергу, негативно відбивається на обсягах заведених фінансових потоків з усіма сумними наслідками, які із цього випливають (далеким від досконалості матеріально-технічним оснащенням кафедр, аудиторій та лабораторій, проблемами із залученням до роботи компетентних викладачів з усіма формальними ознаками цієї компетентності, недоукомплектуванням бібліотечного фонду новинками спеціальної літератури та фахової періодики тощо).

2. Найближче оточення освітнього закладу складається з наступного:

а) досконалої ринкової інфраструктури, включаючи інститути забезпечення випускників ЗВО першим робочим місцем (кадрові агенції, HR-підрозділи підприємств та установ);

б) конкурентів — закладів освіти, які пропонують ринку аналогічні освітні продукти. Сьогоденною реальією стала відповідна пропозиція не лише від вітчизняних, але й від закордонних надавачів послуг. Сприяє цьому зростання академічної мобільності молоді, яка, між іншим, навчена досвідом своїх батьків, так званих «заробітчани», які у пошуках хліба насущного мандрують світом без побоювань та засторог.

Як це не дивно виглядає, але «підігріває» міграційні настрої і держава, яка під гаслами боротьби зі зловживаннями ускладнює процедуру вступу у ЗВО. У тому числі введенням обов'язкового проходження випускників через зовнішнє незалежне оцінювання. Ми не виступаємо проти нього в принципі. Лише звертаємо увагу на «рівні можливості» для конкурентного протистояння, оскільки, скажімо, для того, щоб стати студентом у деяких країнах, наближених до кордонів України, абітурієнту достатньо подати відповідну заяву ректорові. Подекуди його не обтяжують ані вступними випробуваннями, ані оплатою за навчання;

в) засобів масової інформації. Їх електронні та друковані шпальти — місце розміщення редакційних матеріалів з викладенням позитивних чи негативних фактів, оціночних суджень; рекламних звернень, які здатні суттєво вплинути на прийняття рішень про вибір місця навчання;

Таблиця 1. Складові макросередовища організації

Складова	Найважливіші характеристики
Демографічна сфера	Чисельність населення. Міграційні тенденції. Вікова структура. Народжуваність. Смертність
Економічна сфера	Рівень індустріального розвитку країни. Доходи домогосподарств, купівельна спроможність та зміни у структурі споживання громадян. Рівень інфляції
Технологічна сфера	Темпи технологічних змін на підприємствах, де випускники мають працевлаштовуватися за фахом. Інноваційний потенціал організації та її конкурентів
Соціокультурна сфера	Особливості культурних і моральних цінностей споживачів освітніх послуг. Форми субкультур

г) постачальників матеріально-технічних ресурсів, ділові стосунки з якими використовуються для створення комфортного навчального, наукового та виробничого середовища, забезпечення ЗВО енергоносіями, водою іншими видами комунального сервісу;

д) партнерів, які, у свою чергу, поділяються на тих, хто замовляє майбутніх співробітників; тих, хто прагне просунути свої продукти (професійні комп'ютерні програми, наприклад) на ринок потенційних споживачів, тих колишніх студентів — теперішніх бізнесменів, які, сповнені вдячності за набуті компетенції, вважають за честь допомагати альма-матер.

Позитивним прикладом у цьому контексті є співробітництво Факультету економіки моря Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова з Миколаївським регіональним відділенням Акціонерного товариства «ПриватБанк». Упродовж останніх 10 років вони співпрацюють за навчальним проектом, який реалізує концепцію дуальності вищої освіти. Заходами передбачено тренінги, які проводять топ-менеджери фінансово-кредитної установи, онлайн-практики та набуття навичок ділового спілкування з клієнтами в її кол-центрі. Як наслідок, у структурі регіонального відділення знайшли роботу більш як 150 випускників факультету.

Корисні перспективи відкриває партнерство з колишніми студентами в частині створення ендавменту — пожертвувань на користь некомерційної організації (у нашому випадку — закладу вищої освіти) з умовою, що доходи від інвестицій (від грошей, розміщених на депозитному рахунку, дивідендів від цін-

них паперів) будуть тривалий період часу використовуватися на цілі, обумовлені донорами. Наприклад, на виплату щорічних стипендій видатним науковцям, випускникам, підтримку академічних програм, бібліотек, здійснення досліджень. Звернемо увагу, що в Україні створення ендавменту передбачено законодавством [10, ст. 1, 70];

е) потенційних споживачів освітніх послуг. Безперервна, активна взаємодія з ними, залучення до різноманітних акцій (навчально-наукових конкурсів, олімпіад, турнірів, днів відкритих дверей, творчих конкурсів тощо) зменшує ризик відволікання уваги абітурієнтів конкурентами, робить навчальний заклад-ініціатор згаданих та інших заходів відомим, а тому більш привабливим.

З аналізу структури безпеки організаційної системи (див. рис. 1) випливає, що не меншого значення для організації набуває забезпечення корпоративної безпеки. Ми дійшли висновку, що воно має бути зосереджено на трьох магістральних напрямках.

Перший — безпека «входу» — стосується високої якості ресурсів, що залучаються для здійснення операційної діяльності та придбаних за прийнятною ціною. Уявлення про них матимемо, ознайомившись з інформацією, наведеною у табл. 2. За браком простору ми не спроможемося детально охарактеризувати вимоги до безпеки всіх з наведених ресурсів, як і безпеки трансформації «входу» у «вихід» (другий магістральний напрям). Наголосимо лише, що дрібниць тут не буває.

Візьмемо для прикладу таку прозаїчну, здавалося б з першого погляду, річ, як меблі [13]. Вони ж,

Таблиця 2. Ресурси, які залучаються закладом вищої освіти для здійснення операційної діяльності

Група	Складові
Інформаційні	Державні стандарти освіти, навчальні плани та програми з навчальних дисциплін, програми виробничої та інших видів практик, підручники і навчальні посібники (бібліотечний фонд), методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять, індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів, методичні вказівки для проведення семінарських, практичних і лабораторних занять, проміжного та підсумкового контролю рівня засвоєння навчального матеріалу, методичні матеріали для написання курсових та дипломних кваліфікаційних робіт
Інтелектуально-кадрові	Студенти, аспіранти, докторанти, професорсько-викладацький ¹ , науково-дослідний та навчально-допоміжний склад, менеджмент, фахівці та робітники служб обслуговування та підтримки життєдіяльності ЗВО
Матеріальні	Навчальні корпуси, лабораторії, навчально-спортивні комплекси ² , полігони, меблі, обладнання та устаткування, необхідні для виконання навчальних планів, гуртожитки, бази відпочинку, організаційна техніка та засоби зв'язку, витратні, будівельні матеріали
Енергетичні	Паливно-мастильні матеріали, електрична енергія

¹Згідно з «Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності» [12] науково-педагогічні та наукові працівники, які здійснюють освітній процес, повинні мати стаж науково-педагогічної діяльності понад два роки та рівень наукової і професійної активності, який засвідчується виконанням не менше чотирьох видів та результатів, визначених нормативним документом. Без цього, як вважається, студенти перебувають у небезпеці. Під загрозою опиняється «вихід».

²Перераховані споруди — безпечні, якщо відповідають Державним будівельним нормам України «Будинки та споруди навчальних закладів».

за правилами, мають підбиратися відповідно до довжини тіла студента з таким розрахунком, щоб кут нахилу складав 160–170°, оскільки за таких умов проекція центру ваги корпусу не виходить за межі опори. Ідеально, якщо у кожній аудиторії чи кабінеті розміщено меблі двох-трьох розмірів, один з яких домінує. Ще краще мати меблі, здатні трансформуватися. Регламентовано навіть безпечне розташування меблів в аудиторіях:

– між зовнішньою стіною і першим рядом столів повинна бути відстань 0,6–0,7 м (у будівлях із цегли та місцевих матеріалів допускається 0,5 м), між переднім столом і демонстраційним столом не менше 0,8 м;

– від передньої стіни з дошкою до передніх столів не менше 2,4–2,6 м, від задніх столів до задньої стіни не менше 0,65 м (якщо задня стіна зовнішня — не менше 1,0 м);

– між столом викладача і передньою не менше 0,65 м, від демонстраційного столу до дошки не менше 1,0 м; між столом викладача і переднім столом студентів не менше 0,5 м, найбільша відстань останнього місця від класної дошки 10 метрів.

Нас, з очевидних причин, особливо цікавить безпека на «виході», а саме економічна безпека. Тут ми теж стикаємося з потребою аналізу безлічі міркувань та підходів до осмислення змісту цього поняття. Перш за все, звертає на себе увагу виявлене ставлення до категорії «економічна безпека» як до явища багатовимірного (рис. 2).

Як випливає з концептуальних засад визначення міжнародної економічної безпеки, що вміщені у документах Організації Об'єднаних Націй [наприклад, у 14], йдеться про можливість кожної держави-учасника світового співтовариства вільно обирати і здійснювати стратегію свого розвитку, не піддаючись зовнішньому й політичному тиску, розраховуючи на невтручання, розуміння і взаємоприйнятну та взаємовигідну співпрацю з боку решти держав.

Національна економічна безпека. Висвітленню підсумків її дослідження присвячена величезна кількість наукових праць [15–17]. Результатом узагальнення думок, викладених їх авторами, стала пропозиція вважати національною економічною безпекою спроможність держави гарантувати:

а) нарощування оборонного потенціалу країни до рівня, необхідного та достатнього для захисту її суверенітету від загроз, з якого б джерела вони не походили;

б) громадянам — вільний незалежний від будь-яких зазіхань бізнес, пристойну якість життя для них самих та для їхніх родин;

в) непорушність сукупності позадержавних, не-політичних організацій, які представляють інтереси громад.

Рівень національної безпеки позначається врешті-решт на благопо-луччі кожного громадянина країни. Українці переконалися на цьому на власному досвіді. За даними Парламентської Асамблеї Ради Європи, через військовий конфлікт з Росією чотири мільйони наших співвітчизників потребують гуманітарної допомоги, позбавлені життя більше ніж 10 тис. осіб. Чисельність людей, які отримали поранення під час війни, перевищило 24 тис. осіб, а понад 1,6 млн стали внутрішньо переміщеними особами, майже півмільйона людей шукають притулку в інших країнах [18].

Регіональна економічна безпека. Цей вимір, з нашого погляду, обумовлений двома обставинами. По-перше, нерівномірним розподілом продуктивних сил географічними просторами. Десь певні їх компоненти перебувають у надлишку, а в іншому місці їх бракує, і тому виникає диспропорція у видобутку, виробництві та споживанні матеріальних благ. По-друге, виробничою спеціалізацією підприємств, жорстко «прив'язаних» до джерел необхідних їм ресурсів. Екстремальним її проявом є моноспеціалізація, яку лише деінде доповнюють господарюючі суб'єкти інших видів діяльності.

Відтак, регіональна безпека може означати такий результат спільного функціонування влади, бізнесу та місцевих громад, за якого виробничі й соціальні аспекти буття мешканців певної території перебувають у збалансованій єдності та гармонії, залишаючи їм достатній простір для самореалізації і підтримуючи якість життя як мінімум на рівні, не нижчому за середній по країні.

Тема «Економічна безпека особистості» не надто розглядалася нашими попередниками. Мабуть з тієї причини, що її природа виглядає абсолютно очевидною. Очевидною настільки, що не вистачає слів, щоб знайти точні визначення. Ми хотіли б оминати цей недолік стороною, і тому звернемося до міркувань людини, авторитет якої у світі виглядає беззаперечним, — 32-го президента США, обраного на цю посаду чотири рази (безпрецедентний випадок), Рузвельта Ф.Д. Одинадцятого січня 1944 р. він звернувся до Конгресу з посланням, відомим, як «Економіч-

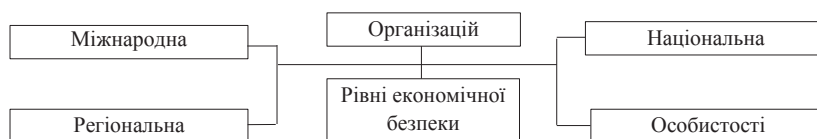

Рис. 2. Виміри економічної безпеки

ний біль про права» [19]. У документі йдеться, між іншим, про безпеку, безпеку економічну «для всіх, незалежно від соціального статусу, раси, віросповідання». Вона — реальність, якщо захищені наступні права людини:

— право на корисну і таку, яка оплачується, роботу в промисловості, торгівлі або сільському господарстві країни;

— право на дохід, достатній для покриття потреб в їжі, одязі і відпочинку;

— право фермерів реалізовувати свою продукцію за цінами, що забезпечують їхнім сім'ям гідне життя;

— право кожного підприємця — великого чи малого — вести бізнес в умовах, що виключають несправедливу конкуренцію або засилля монополій усередині країни або за кордоном;

— право кожної сім'ї на гідне житло;

— право на повноцінне медичне обслуговування, реальну можливість придбати і зберегти гарне здоров'я;

— право на достатнє економічне забезпечення в старості й під час хвороби, страхування від нещасних випадків і безробіття;

— право на гарну освіту.

Може і знайдеться хто-небудь, хто хотів би сперечатися з Франкліном Делано. Ми не належимо до такої категорії людей. Тим більше, що слова колишнього лідера нації не залишилися одним лише історичним зразком яскравої політичної декларації. І дотепер вони наповнюють практичним змістом діяльність органів влади в Америці. Так, наприклад, у структурі департаменту соціальних служб округу Колумбія створено адміністрацію економічної безпеки.

Її місія полягає у тому, щоб створити сприятливі умови для кожного мешканця округу, аби він повною мірою розкрив потенціал своєї індивідуальності; відкривати для них перспективи з працевлаштування, надавати різноманітну допомогу та супутні сервіси. Як, наприклад, з тимчасової грошової допомоги родинам, які її потребують, медичної допомоги, тимчасової допомоги з причин інвалідності, додаткової продовольчої допомоги, субсидування догляду за дітьми, підтримки батьків та підлітків, допомоги біженцям, з працевлаштування, надання талонів на харчування, житла ветеранам-резидентам округу та хронічним безхатченкам³. Аналогічні служби працюють у багатьох штатах.

Додамо, між іншим, що нові часи висунули на порядок денний і нові небезпеки для людей: викрадення інформації, поширення руйнівних електронних вірусів, фінансове шахрайство, на кшталт того, яке

викликало економічну кризу на початку ХХІ сторіччя. У цьому ряді бачимо обриси ще не зовсім зрозумілих наслідків четвертої промислової революції з її тотальною цифровізацією бізнес-процесів, трансформацією системи матеріального виробництва, надання послуг та менеджменту завдяки застосуванню штучного інтелекту та робототехніки. І відбувається це із шаленою швидкістю.

ОБГОВОРЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На останок привидимось уважніше до безпеки організацій — ще однієї складової з тих, що продемонстровані на рис. 2. Спочатку звернемо увагу на структуру поняття, яке досліджується. Перша його складова — безпека. Одна з її іпостасей є динамічною, оскільки безпека — процес, в якому безперервно перебуває той чи інший об'єкт (нерухомість — природна чи рукотворна, живі істоти або організаційні системи). Кожний з них відчуває на собі комплекс впливів (подекуди різноспрямованих) зсередини і ззовні. Частина із цих впливів підтримують об'єкт у рівноважному стані, інші підштовхують його до розвитку. Тим часом, неможливо абстрагуватися і від діянь чи пасивності, які дестабілізують об'єкт, більше того, загрожують його нормальній життєдіяльності або навіть самому існуванню. Таким чином, цілком імовірно припустити, що безпечним є такий стан об'єкта, при якому негативні імпульси середовища (I_n) компенсуються позитивними імпульсами (I_p) та зусиллями щодо підтримання безпеки, які докладає сам об'єкт. Інакше кажучи, виконується наступна умова:

$$I_n + Z_o \geq I_p + B_o,$$

де Z_o , B_o — зусилля щодо підтримання безпеки та бездіяльність об'єкта (або неефективні зусилля) відповідно.

Зміст другої складової досліджуваного поняття може бути виявлено виходячи з визначення економіки як такої. Видається очевидним, що це — діяльність (а це, за будь-яких обставин, — процес) зі створення матеріальних умов життя людей. При цьому ми абстрагуємося від масштабів такої утворювальної роботи, бо вона характерна і для самозайнятого індивіда (приватного підприємця), і для малого підприємства, і для транснаціональної компанії, і для економіки цілої держави.

Перебіг економічного процесу можна уявити собі як сукупність його станів (Π_n), що безперервно змінюють один одного (рис. 3). На графіку: X_c — характеристики стану економічного процесу; T — час. Як бачимо, під впливом вже згадуваних чинників розвиток процесу може відбуватися за трьома вектора-

³Інформацію запозичено з офіційного сайту Департаменту, до якого можна звернутися за посиланням: <https://dhs.dc.gov/node/129342>.

ми: зростання (B_z), стабільності (B_c), деградації (B_d). У першому випадку характеристики стану в кожний наступний момент часу перевищують їх значення в минулому. У другому випадку характеристики стану залишаються незмінними. Що стосується третього випадку, то йому притаманне погіршення значень характеристик економічного процесу з плином часу.

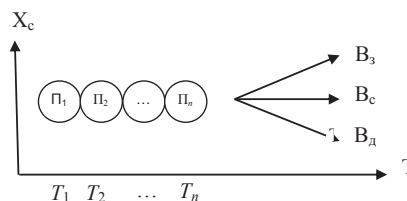

Рис. 3. Перебіг економічного процесу

ВИСНОВКИ. Наведені міркування створили базу для наступного висновку, який, на нашу думку, виглядає логічним: економічна безпека – це такий стан процесу створення матеріальних умов життя людей у кожний момент часу (T_n), який не зважаючи на зовнішні і внутрішні виклики та загрози залишається сприятливим для задоволення потреб власників організації; менеджменту, який опікується оперативним плином її операційної діяльності; персоналу, залученого до виконання виробничих і маркетингових функцій, і, в кінцевому підсумку, споживачів виготовлених виробів та послуг, що надаються.

Як бачимо, в основу цієї дефініції покладено методологічну домінанту, згідно з якою найкращою гарантією ефективної трансформації ресурсів «входу» системи у грошовий дохід на «виході» є визнання потреб усіх осіб, причетних до неї, головною метою операційної діяльності:

– власника, природним бажанням якого є прибуток на капітал, інвестований у справу, зростання капіталізації бізнесу або отримання якнайкращого соціального ефекту за наслідками діяльності організації, якщо вона належить до категорії неприбуткових. Такими, між іншим, вважаються заклади освіти;

– менеджменту та інших найманих працівників, заохочених до найліпшого виконання покладених на них обов'язків перспективами корпоративного визнання й отримання особистих доходів, які створюють для них підґрунтя гідного професійного та особистого життя;

– споживачів (і це — найголовніше), оскільки, отримуючи задоволення від вживання продуктів, запропонованих організацією, вони віддають їм перевагу перед товарами конкурентів і завдяки своїй платоспроможній прихильності створюють фінансові передумови для продовження операційної діяльності

(на досягнутому рівні або на більш високому — свідчення розвитку).

Якщо задоволення згаданих потреб перебуває у гармонійній та непорушній єдності з одночасним дотриманням принципів соціальної відповідальності (тут уже йдеться про задоволення потреб суспільства), організаційна система визнається такою, що перебуває в економічній безпеці.

Запропоноване визначення містить у собі низку практичних настанов:

а) по-перше, економічна безпека ніколи не буває абсолютною, оскільки потреби відповідно до закону їх безперервного зростання мають схильність динамічно змінюватися за обсягами та якісною структурою. Упевненість у досягненні безпеки потребує зіставлення її з обраними критеріями;

б) по-друге, в оцінках економічної безпеки завжди присутні елементи суб'єктивного вибору інструментів її оцінювання. Ними обумовлене розмаїття суджень щодо показників, які мають використовуватися із цією метою. Зробимо припущення, що вибір на користь тих чи інших обумовлюється характером операційної діяльності організації і нормативними та споживчими вимогами до неї з боку зацікавлених сторін;

в) по-третє, економічна безпека досягається завдяки скоординованим діям власників та найманого персоналу. Але подекуди для досягнення мети не обійтися і без активності споживачів. Залучення до справи останніх однозначно відбувається в закладах вищої освіти, оскільки формування фахових компетенцій у студентів можливо виключно за умови їх зацікавленої співпраці з викладачами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] **Tamošiūnienė, R.** Current research approaches to economic security [Electronic resource] / R. Tamošiūnienė, C. Muntean. – 2015. – Available at : <https://www.researchgate.net>.
- [2] **Raczkowski, K.** The Economic Security of Business Transactions Management in business [Text] / K. Raczkowski, F. Schneider. – Chartridge Books Oxford, 2013. – 448 p.
- [3] **Land, M.** Security management: a critical thinking approach [Text] / M. Land, T. Ricks, B. Ricks. – Boca Raton, FL : CRC Press, 2014. – 178 p.
- [4] **Сосновська, І. М.** Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І. М. Сосновська // Ефективна економіка. – 2015. – № 9. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>.

- [5] **Анісімова, О. М.** Сучасні тенденції економічної безпеки підприємства в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Анісімова, Л. В. Лаврентьева // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2015. – Вип. 1 (1). – С. 153–158. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua>.
- [6] **Малащенко, В.** Економічна безпека підприємства як чинник ефективного корпоративного управління [Текст] / В. Малащенко // Вісник Національної академії державного управління. – 2011. – № 3. – С. 283–291.
- [7] **Дергачова, В. В.** Економічна безпека підприємства на засадах антикризового управління [Текст] / В. В. Дергачова, Я. О. Колешня // Економіка, Менеджмент, Бізнес. – 2018. – № 3 (25). – С. 27–34.
- [8] Конституція України [Електронний ресурс]. – 1996. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>.
- [9] Закон України «Про освіту» № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
- [10] Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
- [11] Закон України «Про запобігання корупції» № 1700-VII [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>.
- [12] Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності [Електронний ресурс]. – 2015. . – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>.
- [13] Державні санітарно-гігієнічні правила та норми (DSanPiN 5.2.2.008-98) [Електронний ресурс]. – 1999. . – Режим доступу : <http://www.educationua.net>.
- [14] Международная экономическая безопасность. Доклад Генерального секретаря ООН [Електронний ресурс]. – 1989. – Режим доступу : <https://digitallibrary.un.org>.
- [15] **Losman, D.** Economic Security. A National Security Folly [Text] / D. Losman // Policy analysis. – 2001. – nr 409. – P. 1–12.
- [16] **Яремко, І. І.** Економічна безпека як складова національної безпеки держави [Електронний ресурс] / І. І. Яремко. – 2013. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua>.
- [17] **Мазур, А. В.** Економічна безпека держави: погляд крізь призму митного контролю [Текст] / А. В. Мазур // LEX PORTUS. – 2016. – № 2. – С. 87–100.
- [18] Гуманітарні наслідки війни в Україні. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи, № 2198 [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу : <https://uiamp.org.ua>.
- [19] **Roosevelt, F. D.** «Economic Bill of Rights» in the 1944 Annual Message to Congress [Electronic resource] / F. D. Roosevelt. – January 11, 1944 ; In Samuel I. Rosenman, ed., The Public Papers and Addresses of Franklin D. Roosevelt. – New York : Harper and Bros., 1950. – Available at : <https://stuff.mit.edu>.

© В. Н. Парсяк, О. Ю. Жукова, Є. В. Парсяк

Надійшла до редколегії 11.02.2019

Статтю рекомендує до друку
д-р. екон. наук, проф. І. О. Іртицева